

รูปแบบการจัดการสอนวิปัสสนากรรมฐานของวัดในจังหวัดตราด*
MODEL OF VIPASSANA MEDITATION TEACHING MANAGEMENT
AT MONASTERIES IN TRAT PROVINCE

พระครูกิตติญาณวิจักษ์ (จักรกฤษณ์ กิตติยาโน)

Phra Kru Kitthiyanawijak (Chakkrit Kittiyano)

วัดเนินตากแดด อำเภอบ่อไร่ จังหวัดตราด

Wat Noen Tak Daed, Bo Rai District, Trat Province

Corresponding Author E-mail: Jakriddd@hotmail.com

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ คือ 1. ศึกษาสภาพทั่วไปของการจัดการสอนวิปัสสนากรรมฐานของวัดในจังหวัดตราด 2. ศึกษาองค์ประกอบการพัฒนา รูปแบบการจัดการสอนวิปัสสนากรรมฐานของวัดในจังหวัดตราด 3. เพื่อนำเสนอรูปแบบการจัดการสอนวิปัสสนากรรมฐานของวัดในจังหวัดตราด เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ แบบสัมภาษณ์และแบบสนทนากลุ่มเฉพาะ โดยการเก็บข้อมูลการสัมภาษณ์เชิงลึก จากผู้ให้ข้อมูลสำคัญ จำนวน 25 หรือคนและ ทำการสนทนากลุ่มเฉพาะกับผู้ทรงคุณวุฒิจำนวน 11 รูปหรือคน สรุปเป็นความเรียง

ผลการวิจัยพบว่า 1. สภาพทั่วไปของการจัดการสอนวิปัสสนากรรมฐานของวัดในจังหวัดตราด 1. จุดแข็ง ด้านสถานที่ปฏิบัติธรรมเป็นสถานที่สัปปายะ พระวิปัสสนาจารย์ที่มีบุคลิกภาพที่เป็นที่เคารพ 2. จุดอ่อน ด้านวิทยากรมีจำนวนไม่เพียงพอต่อความต้องการในการปฏิบัติธรรม 3. โอกาส สำนักปฏิบัติธรรม การเดินทางมาปฏิบัติธรรมสะดวก 4. อุปสรรค จังหวัดตราดฝน 8 เดือน 4 ทำให้เข้าร่วมกิจกรรมเกิดความไม่สะดวกและบางแห่งชุมชนไม่มีความร่วมมือเท่าที่ควร 2. องค์ประกอบการพัฒนา รูปแบบการจัดการสอนวิปัสสนากรรมฐานของวัดในจังหวัดตราด 1. ด้านสมถกรรมฐาน พบว่า สมถกรรมฐานจะเน้นที่การนั่งสมาธิ เดินจงกรม และสวดมนต์ เพื่อให้จิตสงบ 2. ด้านวิปัสสนาญาณ พบว่า จัดให้มีการบรรยายธรรมเพื่อให้ความรู้ความเข้าใจในหลักธรรมคำสอนของพระพุทธเจ้า โดยเน้นสอนวิปัสสนาแบบสติปัฏฐานสูตร 3. รูปแบบการจัดการสอนวิปัสสนากรรมฐานของวัดในจังหวัดตราด 1. ด้านสถานที่ พบว่า สำนักปฏิบัติธรรมมีสถานที่ที่เหมาะสม มีที่จอดรถสะดวก มีสิ่งสำคัญอำนวยความสะดวกอุปกรณ์สำหรับผู้สูงอายุ 2. ด้านวิทยากร พบว่า วิทยากรหลายท่านหมุนเวียนสอนเพื่อให้ได้ความรู้ที่หลากหลาย 3. ด้านการบริหารจัดการ

*Received October 2, 2024; Revised October 10, 2024; Accepted October 23, 2024

พบว่า สำนักปฏิบัติธรรมมีการบริหารจัดการเป็นส่วน มีระบบระเบียบที่ชัดเจน และกำหนดภารกิจผู้รับผิดชอบและมอบหมายหน้าที่อย่างเป็นระบบ

คำสำคัญ: รูปแบบ; การจัดการสอนวิปัสสนา; ตราด

Abstract

The objectives of this research article are as follows: 1. to study the general conditions of Vipassana meditation instruction at temples in Trat Province, 2. to examine the components for developing a model of Vipassana meditation instruction at temples in Trat Province, and 3. to propose a model for managing Vipassana meditation instruction at temples in Trat Province. This is a qualitative research study. The research tools used include interviews and focus group discussions. In-depth interviews were conducted with 25 key informants and focus group discussions were held with 11 experts.

The research findings are as follows: 1. General Conditions of the Vipassana Meditation Teaching Management of Temples in Trat Province

1. Strengths: The meditation sites are conducive environments for practice (Sappaya), and the Vipassana instructors possess personalities that are highly respected.
2. Weaknesses: There is an insufficient number of instructors to meet the demand for meditation practice.
3. Opportunities: The meditation centers are conveniently located, making travel to meditation practice easily accessible.
4. Threats: The climate in Trat province, with "rain for 8 months, sun for 4 months," causes inconvenience in participating in activities, and in some areas, there is a lack of community cooperation.

2. Components of the Development Model for Vipassana Meditation Teaching Management in Temples of Trat Province.

1. Samatha Meditation: The practice primarily focuses on seated meditation, walking meditation, and chanting to calm the mind.
2. Vipassana Insight: There are Dhamma lectures to provide knowledge and understanding of the Buddha's teachings, with a focus on teaching Vipassana through the Satipatthana Sutta.
3. Model of Vipassana Meditation Teaching Management in Temples of Trat Province.

1. Facilities: The meditation centers are well-suited for practice, offering convenient parking and essential equipment for elderly practitioners.
2. Instructors: Various

instructors rotate in teaching to provide a diverse range of knowledge.
3. Management: The meditation centers have well-organized management systems, with clear rules, defined responsibilities, and systematic delegation of duties.

Keywords: Model; Vipassana Teaching Management; Trat

บทนำ

ประเทศไทยมีวัดอยู่มากมายกระจายอยู่ทั่วชุมชน มีการจัดการสอนปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานกันอย่างมากมาย แต่ก็ยังขาดการบริหารจัดการที่ดี จึงทำให้ประชาชนเห็นห่างจากวัด วัดจึงลดบทบาทต่อชุมชนลงไปมาก ปัจจุบันเกิดปัญหาทางสังคมต่าง ๆ มากมายตามมา เช่น ปัญหาความเครียด ปัญหาการฆ่าตัวตาย ปัญหายาเสพติด ปัญหาความแตกแยกของครอบครัว ปัญหาอาชญากรรม และปัญหาสุขภาพจิต และปัญหาต่าง ๆ เหล่านี้ส่งผลต่อคุณภาพชีวิตของทรัพยากรมนุษย์และการพัฒนาประเทศโดยตรง (พระครูภาวนากิจสุนทร (ฉัตรชัย อธิจิตโต), 2561)

จากปัญหาดังกล่าว ทำให้ผู้ศึกษาวิจัยมีความสนใจที่จะทำการศึกษาวิจัยการพัฒนาการจัดการสอนวิปัสสนากรรมฐานของวัดในจังหวัดตราด เพื่อใช้เป็นแนวทางในการกำหนดแนวทางการจัดการสอนวิปัสสนากรรมฐานของวัดในจังหวัดตราดให้เป็นไปในทิศทางเดียวกัน ซึ่งจะช่วยแก้ไขปัญหาดังกล่าวข้างต้น ซึ่งจะเป็นประโยชน์แก่คณะสงฆ์และผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับการจัดการสอนวิปัสสนากรรมฐานของวัดในจังหวัดตราดต่อไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาสภาพทั่วไปของการจัดการสอนวิปัสสนากรรมฐานของวัดในจังหวัดตราด
2. เพื่อศึกษาองค์ประกอบการพัฒนา รูปแบบการจัดการสอนวิปัสสนากรรมฐานของวัดในจังหวัดตราด
3. เพื่อนำเสนอรูปแบบการจัดการสอนวิปัสสนากรรมฐานของวัดในจังหวัดตราด

วิธีดำเนินการวิจัย

1. รูปแบบการวิจัย

เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research)

2. ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

ได้แก่ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญที่เป็นพระสงฆ์ภิกษุ ตัวแทนหน่วยงานภาครัฐ ตัวแทนองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ตัวแทนหน่วยงานภาคเอกชน ตัวแทนหน่วยงานที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการจัดการสอนวิปัสสนากรรมฐานของวัดในจังหวัดตราด และนักวิชาการด้านการจัดการเชิงพุทธ จำนวน 25 รูปหรือคน

3. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

ได้แก่ แบบสัมภาษณ์เชิงลึก (In-Depth Interview) โดยการสุ่มแบบเจาะจง (Purposive Selection) ตามลักษณะการเป็นตัวแทนของกลุ่มที่เหมาะสม

4. การเก็บรวบรวมข้อมูล

รวบรวมข้อมูลจากแบบสัมภาษณ์

5. การวิเคราะห์ข้อมูล และสถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล

วิเคราะห์ข้อมูลโดยนำข้อมูลที่ได้นำมาวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) และสังเคราะห์เนื้อหา แล้วการสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion) ร่วมกับผู้ทรงคุณวุฒิที่มีความเชี่ยวชาญและมีส่วนเกี่ยวข้องในการจัดการสอนวิปัสสนากรรมฐานของวัดในจังหวัดตราด จำนวน 11 รูปหรือคน

ผลการวิจัย

1. สภาพทั่วไปของการจัดการสอนวิปัสสนากรรมฐานของวัดในจังหวัดตราด

1. จุดแข็ง ประกอบด้วย 2 ประเด็นสำคัญคือ ด้านสถานที่และด้านวิทยากร สถานที่ปฏิบัติธรรมมีบรรยากาศที่สงบ ร่มรื่น ร่มเย็น สถานที่ปฏิบัติธรรมเป็นสถานที่ที่สัปปายะ มีสภาพแวดล้อมที่เหมาะสม มีศาลาและอาคารปฏิบัติธรรมที่แยกเป็นสัดส่วน เป็นส่วนตัว ห้างไกลชุมชน ปราศจากสิ่งรบกวนทางเสียง เดินทางสะดวก เอื้อต่อการปฏิบัติธรรมและการทำกิจกรรมทางศาสนา และวัดยังพระวิปัสสนาจารย์ยังมีความเข้าใจในสภาพของผู้ปฏิบัติแต่ละคน มีวิทยากรที่มีบุคลิกภาพที่น่าเชื่อถือและเป็นที่เคารพ รวมถึงมีทีมงานผู้ประสานงานและผู้รับผิดชอบในส่วนต่าง ๆ

2. จุดอ่อน ประกอบด้วย ด้านวิทยากรมีจำนวนไม่เพียงพอต่อความต้องการในการปฏิบัติธรรม และบางท่านอาจมีทักษะการสื่อสารที่ไม่ดีผู้ประสานงานและผู้รับผิดชอบส่วนต่าง ๆ ยังขาดประสบการณ์ในการบริหารจัดการสถานที่ปฏิบัติธรรมบางแห่งตั้งอยู่ในทำเลที่ห่างไกลและเดินทางไม่สะดวกและมีปัญหาเรื่องความสะดวกและสุขอนามัยสถานที่ปฏิบัติธรรมบางแห่งขาดแคลนสิ่งอำนวยความสะดวกสำหรับผู้สูงอายุและผู้พิการสถานที่ปฏิบัติธรรมบางแห่งมีปัญหาเรื่องการจัดการอาหารและน้ำดื่ม

3. โอกาส สำนักปฏิบัติธรรมในจังหวัดตราดมีความพร้อมหลายด้าน เช่นการเดินทางมาปฏิบัติธรรมสะดวก อาหารการกินพร้อม ห้องน้ำสะดวก

วิทยากรมีความรู้ ความสามารถเป็นอย่างดี จังหวัดตราดเป็นเมืองที่มีผู้คนมีจิตใจเอื้ออาทร ชอบช่วยเหลือเกื้อกูลเป็นเมืองที่อากาศดีและวัดได้รับการช่วยเหลือและสนับสนุนจากหน่วยงานต่าง ๆ เป็นอย่างดีได้รับการร่วมมือจากชุมชนเป็นอย่างดีจึงสามารถประสานงาน และจัดสรร กระบวนการปฏิบัติทำได้เป็นอย่างดี มีการจัดการปฏิบัติตามหลักสูตรปัจจุบัน คือ ปฏิบัติ 3 5 7 วัน เป็นต้น เพื่ออำนวยความสะดวกต่อผู้สนใจและมีความพร้อมสำหรับผู้ที่เข้ามาปฏิบัติธรรมเพราะได้รับการอำนวยความสะดวกในเรื่องของการติดต่อประสานงาน 4. อุปสรรค สถานที่ที่เป็นอาคารเปิดจึงทำให้ไม่สะดวกในการปฏิบัติธรรมและจังหวัดตราด ฝน 8 แดด 4 ทำให้เข้าร่วมกิจกรรมเกิดความไม่สะดวกและบางแห่งชุมชนไม่มีความร่วมมือเท่าที่และการจัดสรรวิทยากร ที่ยังไม่ครอบคลุมกับวัยผู้เข้าปฏิบัติและระบบการจัดการขยะ การจัดการความสะอาดบางแห่งยังไม่สมบูรณ์

2. องค์ประกอบการพัฒนาารูปแบบการจัดการสอนวิปัสสนากรรมฐานของวัด ในจังหวัดตราด 1. ด้านสมถกรรมฐาน พบว่า การสอนวิปัสสนากรรมฐานของวัดในจังหวัดตราด มีทั้งแบบสมถกรรมฐานและวิปัสสนากรรมฐาน โดยแบบสมถกรรมฐานจะเน้นที่ การนั่งสมาธิ เดินจงกรม และสวดมนต์ เพื่อให้จิตสงบและส่วนใหญ่จะเน้นให้ผู้ปฏิบัติ กำหนดลมหายใจเข้าออก การสอนให้กำหนดลมหายใจเข้าออก เป็นรูปแบบที่ชาวบ้าน เข้าใจและเข้าถึงได้ง่าย เพราะเป็นสิ่งที่คุ้นเคยและการสอนวิปัสสนากรรมฐานของวัด ในจังหวัดตราด ไม่ตึงหรือหย่อนจนเกินไป ไม่บังคับให้ผู้ปฏิบัติปฏิบัติธรรม มีจุดเด่นที่ความ หลากหลาย และความเหมาะสมกับบริบทของพื้นที่และชุมชน 2. ด้านวิปัสสนาญาณ พบว่า สำนักปฏิบัติธรรมจัดให้มีการบรรยายธรรมเพื่อให้ความรู้ความเข้าใจในหลักธรรมคำสอน ของพระพุทธเจ้าโดยเน้นสอนวิปัสสนาแบบสติปัฏฐานสูตร รูปแบบการสอนมีความยืดหยุ่น เข้าถึงง่าย เหมาะสมกับผู้เข้าปฏิบัติ การสอนเน้นให้ผู้เข้าปฏิบัติอยู่กับปัจจุบัน มีสติใน ทุกขณะ ส่วนบางสำนักปฏิบัติธรรมสอนให้เข้าใจการเปลี่ยนแปลงของร่างกายว่าไม่เที่ยงแท้ และสอนการฝึกบริหารภวาวนา ยุบหนอ พองหนอ และประชาชนส่วนใหญ่มีความรู้ความ เข้าใจในเนื้อหาหลักธรรม และสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน

3. รูปแบบการจัดการสอนวิปัสสนากรรมฐานของวัดในจังหวัดตราด 1. ด้าน สถานที่ พบว่า สำนักปฏิบัติธรรมมีสถานที่ที่เหมาะสมและมีการปฏิบัติธรรมทำอย่างจริงจัง ผู้มีพื้นฐานจะสามารถปฏิบัติเพิ่มเติมได้ และจัดเตรียมสถานที่ให้เหมาะสมกับแต่ละกลุ่มวัย มีที่จอดรถสะดวก มีห้องสุขาชายหญิงแยกกันอย่างชัดเจนและสถานที่สามารถรองรับคน จำนวนมากได้ มีห้องสุขาใกล้กับสถานที่ปฏิบัติธรรม ถูกสุขลักษณะ สิ่งสำคัญอำนวยความสะดวกอุปถัมภ์สำหรับผู้สูงอายุ และทำโรงอาหารที่ถูกสุขลักษณะที่ดี และสถานที่พัก อากาศถ่ายเท 2. ด้านวิทยากร พบว่า วิทยากรสอนทั้งสมถกรรมฐานและวิปัสสนา กรรมฐาน วิทยากรมีการสอนที่ครบถ้วนตามความต้องการของผู้เข้าปฏิบัติ และมีความ

เข้าใจในทุกช่วงวัยของผู้ปฏิบัติ มีวิทยากรหลายท่านหมุนเวียนสอนเพื่อให้ได้ความรู้ที่หลากหลาย มีพระวิทยากรหลากหลายรูปแบบในการนำปฏิบัติ 3. ด้านการบริหารจัดการ พบว่า สำนักปฏิบัติธรรมมีการบริหารจัดการเป็นสัดส่วน มีระบบระเบียบที่ชัดเจน และกำหนดภารกิจผู้รับผิดชอบและมอบหมายหน้าที่อย่างเป็นระบบ มีวิทยากรหลายท่านหมุนเวียนสอน เพื่อให้ความรู้ที่หลากหลายและมีการจัดอาหาร ที่พักให้เพียงพอต่อผู้เข้าร่วมปฏิบัติธรรม มีการบริหารจัดการแบ่งเป็นสัดส่วน มีการแบ่งโซนชายหญิง พระ แม่ชี ให้ชัดเจน ทั้งในส่วนของที่พักและห้องสุขา และมีการกำหนดภารกิจผู้รับผิดชอบ และการมอบหมายหน้าที่ให้เป็นไปตามระบบมากยิ่งขึ้น เน้นประหยัดแต่เกิดประโยชน์สูงสุด

อภิปรายผลการวิจัย

1. สภาพทั่วไปของการจัดการสอนวิปัสสนากรรมฐานของวัดในจังหวัดตราด พบว่า จุดแข็ง ประกอบด้วย 2 ประเด็นสำคัญ คือ ด้านสถานที่และด้านวิทยากร สถานที่ปฏิบัติธรรมมีบรรยากาศที่สงบ ร่มรื่น ร่มเย็น สถานที่ปฏิบัติธรรมเป็นสถานที่สัปปายะมีสภาพแวดล้อมที่เหมาะสม มีศาลาและอาคารปฏิบัติธรรมที่แยกเป็นสัดส่วน เป็นส่วนตัว ห่างไกลชุมชน ปราศจากสิ่งรบกวนทางเสียง เดินทางสะดวก เอื้อต่อการปฏิบัติธรรมและการทำกิจกรรมทางศาสนา และวัดยังพระวิปัสสนาจารย์ยังมีความเข้าใจในสภาพของผู้ปฏิบัติแต่ละคน มีวิทยากรที่มีบุคลิกภาพที่น่าเชื่อถือและเป็นที่เคารพ รวมถึงมีทีมงานผู้ประสานงานและผู้รับผิดชอบในส่วนต่าง ๆ จุดอ่อน ประกอบด้วย ด้านวิทยากรมีจำนวนไม่เพียงพอต่อความต้องการในการปฏิบัติธรรม และบางท่านอาจมีทักษะการสื่อสารที่ไม่ดีผู้ประสานงานและผู้รับผิดชอบส่วนต่าง ๆ ยังขาดประสบการณ์ในการบริหารจัดการสถานที่ปฏิบัติธรรมบางแห่งตั้งอยู่ในทำเลที่ห่างไกลและเดินทางไม่สะดวกและมีปัญหาเรื่องความสะดวกและสุขอนามัยสถานที่ปฏิบัติธรรมบางแห่งขาดแคลนสิ่งอำนวยความสะดวกสำหรับผู้สูงอายุและผู้พิการสถานที่ปฏิบัติธรรมบางแห่งมีปัญหาเรื่องการจัดอาหารและน้ำดื่ม โอกาสสำนักปฏิบัติธรรมในจังหวัดตราดมีความพร้อมหลายด้าน เช่นการเดินทางมาปฏิบัติธรรมสะดวก อาหารการกินพร้อม ห้องน้ำสะดวก วิทยากรมีความรู้ ความสามารถเป็นอย่างดี จังหวัดตราดเป็นเมืองที่มีผู้คนมีจิตใจเอื้ออาทรชอบช่วยเหลือเกื้อกูลเป็นเมืองที่อากาศดี และวัดได้รับการช่วยเหลือและสนับสนุนจากหน่วยงานต่าง ๆ เป็นอย่างดีได้รับการร่วมมือจากชุมชนเป็นอย่างดีจึงสามารถประสานงานและจัดสรร กระบวนการปฏิบัติทำได้เป็นอย่างดี มีการจัดการปฏิบัติตามหลักสูตรปัจจุบันคือ ปฏิบัติ 3 5 7 วัน เป็นต้น เพื่ออำนวยความสะดวกต่อผู้สนใจและมีความพร้อมสำหรับผู้ที่เข้ามาปฏิบัติธรรมเพราะได้รับการอำนวยความสะดวกในเรื่องของการติดต่อประสานงาน อุปสรรค สถานที่ที่เป็นอาคารเปิด

จึงทำให้ไม่สะดวกในการปฏิบัติธรรมและจังหวัดตราด 8 แดก 4 ทำให้เข้าร่วมกิจกรรมเกิดความไม่สะดวกและบางแห่งชุมชนไม่มีความร่วมมือเท่าที่และการจัดสรรวิทยากรที่ยังไม่ครอบคลุมกับวัยผู้เข้าปฏิบัติและระบบการจัดการขยะการจัดการความสะอาดบางแห่งยังไม่สมบูรณ์ สอดคล้องกับงานวิจัยของพระพิพัฒน์ โสภณจิตโต (2563) ได้วิจัยเรื่องการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดอ่างทอง เพื่อเสริมสร้างศักยภาพทางปัญญา ผลการวิจัยพบว่า การบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดอ่างทอง เพื่อเสริมสร้างศักยภาพทางปัญญา ประกอบด้วย ด้านสถานที่ มีอาคารรองรับผู้ปฏิบัติด้านวิทยากร และสอดคล้องกับงานวิจัยของพระครูศรีรัตนธรรมนิเทศ (ปกานนท์ พิลานันท์) (2556) ได้วิจัยเรื่อง รูปแบบการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติกัมมัฏฐานของผู้นำชาวพุทธในประเทศไทย ผลการวิจัยพบว่า สภาพทั่วไปของการบริหารจัดการการสอนกัมมัฏฐานของผู้นำชาวพุทธในอังกฤษทั้ง 3 ด้าน คือ ด้านสถานที่ ด้านพระวิปัสสนาจารย์ และด้านบริหารจัดการที่ไม่เพียงพอแก่ความต้องการ และการบริหารจัดการยังขาดสภาพคล่องตัว เนื่องจากไม่มีทุนสนับสนุนจากองค์กรต่าง ๆ ขาดเครื่องมือ อุปกรณ์ในการทำงานขาดแคลนพระธรรมทูตที่มีความรู้ ความสามารถในการสอนวิปัสสนา กัมมัฏฐานและด้านภาษา อีกทั้งมีกฎหมายควบคุมการเข้าประเทศอังกฤษที่มีผลกระทบต่อการเข้าไปพำนักในประเทศไทย ส่วนรูปแบบที่ควรพัฒนา คือ ด้านสถานที่ควรมีการจัดให้มีความเป็นสัปปายะ สำหรับจัดกิจกรรมการสอนกัมมัฏฐานให้เพียงพอ และให้มีความอบอุ่นเพียงพอ

2. องค์ประกอบการพัฒนา รูปแบบการจัดการสอนวิปัสสนากรรมฐานของวัดในจังหวัดตราด พบว่า 1. ด้านสมถกรรมฐาน พบว่า การสอนวิปัสสนากรรมฐานของวัดในจังหวัดตราด มีทั้งแบบสมถกรรมฐานและวิปัสสนากรรมฐาน โดยแบบสมถกรรมฐานจะเน้นที่การนั่งสมาธิ เดินจงกรม และสวดมนต์ เพื่อให้จิตสงบและส่วนใหญ่จะเน้นให้ผู้ปฏิบัติกำหนดลมหายใจเข้าออก การสอนให้กำหนดลมหายใจเข้าออก เป็นรูปแบบที่ชาวบ้านเข้าใจและเข้าถึงได้ง่าย เพราะเป็นสิ่งที่คุ้นเคยและการสอนวิปัสสนากรรมฐานของวัดในจังหวัดตราด ไม่ตึงหรือหย่อนจนเกินไป ไม่บังคับให้ผู้ปฏิบัติปฏิบัติธรรม มีจุดเด่นที่ความหลากหลาย และความเหมาะสมกับบริบทของพื้นที่และชุมชน 2. ด้านวิปัสสนาญาณ พบว่า สำนักปฏิบัติธรรมจัดให้มีการบรรยายธรรมเพื่อให้ความรู้ความเข้าใจในหลักธรรมคำสอนของพระพุทธเจ้าโดยเน้นสอนวิปัสสนาแบบสติปัฏฐานสูตร รูปแบบการสอนมีความยืดหยุ่น เข้าถึงง่าย เหมาะสมกับผู้เข้าปฏิบัติ การสอนเน้นให้ผู้เข้าปฏิบัติอยู่กับปัจจุบัน มีสติในทุกขณะ ส่วนบางสำนักปฏิบัติธรรมสอนให้เข้าใจการเปลี่ยนแปลงของร่างกายว่าไม่เที่ยงแท้และสอนการฝึกบริหารภวาวา ยุกหนอ พองหนอ และประชาชนส่วนใหญ่มีความรู้ความเข้าใจในเนื้อหาหลักธรรม และสามารถนำไปประยุกต์ใช้ใน

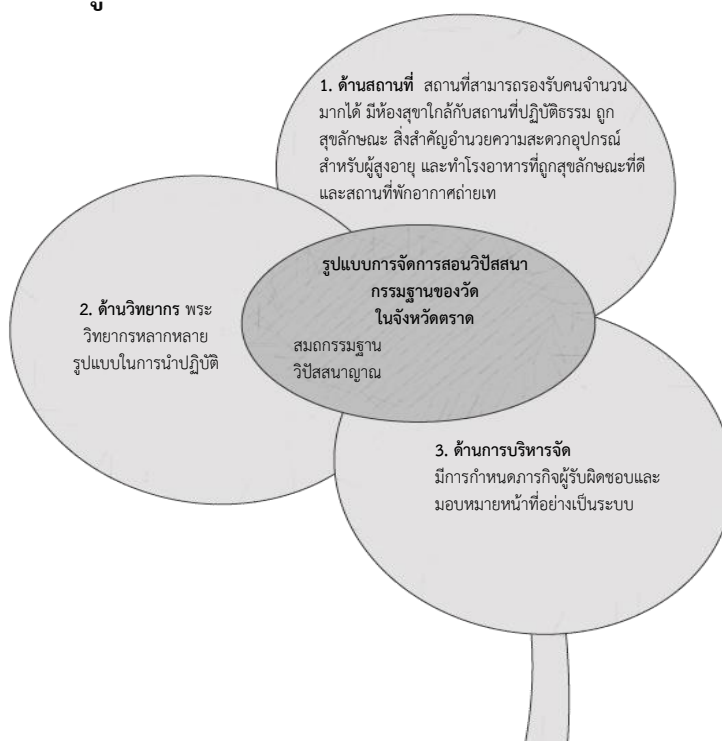

ชีวิตประจำวัน สอดคล้องกับงานวิจัยของ งานวิจัยของพระใบฎีกาณรงค์ฤทธิ์ ฐานวุฑโฒ และคณะ (2564) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง ศึกษารูปแบบการสอนวิปัสสนากัมมัฏฐานของสำนักปฏิบัติธรรมวัดใหญ่ชัยมงคล จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ผลการวิจัยพบว่า วัดใหญ่ชัยมงคล มีรูปแบบการสอนกัมมัฏฐานตามหลักสติปัฏฐาน 4 และสอดคล้องกับงานวิจัยของ พระใบฎีกาวิจารณ์ ขนติโก และศุภกาญจน์ วิชานาติ (2564) ได้วิจัยเรื่อง ศึกษารูปแบบ การจัดการปฏิบัติธรรมของสำนักปฏิบัติธรรมวัดเกริ่นกฐิน อำเภอบ้านหมี่ จังหวัดลพบุรี ผลการวิจัยพบว่า การปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานที่ปรากฏในคัมภีร์พุทธศาสนามีทั้งสมถกรรมฐานและวิปัสสนากรรมฐาน หลักปฏิบัติกรรมฐานที่สมบูรณ์ที่สุดปรากฏอยู่ในมหาสติปัฏฐานสูตร ว่าด้วยการเจริญสติปัฏฐานสูตรใหญ่ ด้านปัญหาและอุปสรรคในการสอนวิปัสสนากรรมฐานของสำนักปฏิบัติธรรมวัดเกริ่นกฐิน พบว่า มีปัญหา 4 ข้อ คือ 1. ปัญหาที่เกิดจากผู้ปฏิบัติบางส่วนไม่ได้มีศรัทธามาแต่เบื้องต้น 2. ปัญหาที่เกิดจากความแตกต่างของช่วงวัย เป็นปัญหาแก่พระวิปัสสนาจารย์ในการที่จะให้ธรรมะหรือจัดกิจกรรมให้เหมาะสม 3. ปัญหาที่เกิดจากการยึดติดในรูปแบบที่เคยปฏิบัติ ทำให้เกิดปัญหาในการปรับตัว และเป็นอุปสรรคต่อการสอนของพระวิปัสสนาจารย์ 4. ปัญหาที่เกิดจากการสอบอารมณ์กันเอง ในหมู่ผู้ปฏิบัติ จึงมีผลเสียต่อผู้ปฏิบัติโดยตรง ด้านการวิเคราะห์รูปแบบและวิธีการ

3. รูปแบบการจัดการสอนวิปัสสนากรรมฐานของวัดในจังหวัดตราด พบว่า 1. ด้านสถานที่ สำนักปฏิบัติธรรมมีสถานที่ที่เหมาะสมและมีการปฏิบัติธรรมทำอย่างจริงจัง ผู้มีพื้นฐานจะสามารถปฏิบัติเพิ่มเติมได้ และจัดเตรียมสถานที่ให้เหมาะสมกับแต่ละกลุ่มวัย มีที่จอดรถสะดวก มีห้องสุขาชายหญิงแยกกันอย่างชัดเจนและสถานที่สามารถรองรับคนจำนวนมากได้ มีห้องสุขาใกล้เคียงกับสถานที่ปฏิบัติธรรม ถูกสุขลักษณะ สิ่งสำคัญอำนวยความสะดวกอุปกรณ์สำหรับผู้สูงอายุ และทำโรงอาหารที่ถูกสุขลักษณะที่ดี และสถานที่พักอากาศถ่ายเท 2. ด้านวิทยากร พบว่า วิทยากรสอนทั้งสมถกรรมฐานและวิปัสสนากรรมฐาน วิทยากรมีการสอนที่ครบถ้วนตามความต้องการของผู้เข้าปฏิบัติ และมีความเข้าใจในทุกช่วงวัยของผู้ปฏิบัติ มีวิทยากรหลายท่านหมุนเวียนสอนเพื่อให้ได้ความรู้ที่หลากหลาย มีพระวิทยากรหลากหลายรูปแบบในการนำปฏิบัติ 3. ด้านการบริหารจัดการ พบว่า สำนักปฏิบัติธรรมมีการบริหารจัดการเป็นสัดส่วน มีระเบียบเรียบร้อยที่ชัดเจน และกำหนดภารกิจผู้รับผิดชอบและมอบหมายหน้าที่อย่างเป็นระบบ มีวิทยากรหลายท่านหมุนเวียนสอน เพื่อให้ความรู้ที่หลากหลายและมีการจัดอาหาร ที่พักให้เพียงพอต่อผู้เข้าร่วมปฏิบัติธรรม มีการบริหารจัดการแบ่งเป็นสัดส่วน มีการแบ่งโซนชายหญิง พระภิกษุ แม่ชี ให้ชัดเจน ทั้งในส่วนของที่พักและห้องสุขา และมีการกำหนดภารกิจผู้รับผิดชอบและการมอบหมายหน้าที่ให้เป็นไปตามระบบมากยิ่งขึ้น เน้นประหยัดแต่เกิดประโยชน์สูงสุด สอดคล้องกับงานวิจัยของนรวัฒน์ เจริญรัชต์ภาคย์ และสุดาวรรณ สมใจ

(2561) ได้วิจัยเรื่อง รูปแบบการปฏิบัติธรรม การบริหารจัดการ และลักษณะสถานปฏิบัติธรรมที่มีผลต่อผลสัมฤทธิ์ในการเจริญวิปัสสนากรรมฐาน ผลการวิจัยพบว่า ในภาพรวมรูปแบบการปฏิบัติธรรม ได้แก่ ความสมบูรณ์ของหลักสูตร สถานที่ปฏิบัติธรรม และวิทยากร มีผลต่อผลสัมฤทธิ์ในการเจริญวิปัสสนากรรมฐาน และสอดคล้องกับงานวิจัยของพระครูวิจิตรธรรมวิภา (บุญเลิศ ปญญาวุธ) (2562) ได้วิจัยเรื่อง การพัฒนาการส่งเสริมการปฏิบัติธรรมของสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดประจวบคีรีขันธ์ ผลการวิจัยพบว่า องค์ประกอบที่เป็นปัจจัยสำคัญทำให้ประชาชนสนใจเข้าปฏิบัติธรรม มี 3 ส่วน ได้แก่ ด้านสถานที่วัดหรือสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดต้องมีความพร้อมสำหรับการให้บริการแก่ประชาชนมีความเหมาะสม สะอาด สงบเงียบและสะดวกสบาย ด้านบุคลากร เจ้าสำนักปฏิบัติธรรมหรือพระวิปัสสนาจารย์ต้องเป็นผู้ที่มีความรู้ความสามารถ เป็นแบบอย่างของความดีมีจริยธรรม ที่ทำให้ประชาชนเห็นแล้วเกิดความศรัทธา และปฏิบัติตามได้ ด้านการบริหารจัดการ มีการอบรมการฝึกสอนปฏิบัติธรรมที่มีความหลากหลายเพื่อให้ประชาชนได้เลือกปฏิบัติตามความต้องการ

องค์ความรู้จากการวิจัย

ภาพที่ 1 องค์ความรู้จากการวิจัย

จากภาพที่ 1 องค์กรความรู้ที่ได้จากการสังเคราะห์การวิจัย รูปแบบการจัดการสอน
วิปัสสนากรรมฐานของวัดในจังหวัดตราด จากการสังเคราะห์ข้อมูล สามารถอธิบายได้ดังนี้

รูปแบบการจัดการสอนวิปัสสนากรรมฐานของวัดในจังหวัดตราด

ด้านสถานที่ สำนักปฏิบัติธรรมมีสถานที่สามารถรองรับคนจำนวนมากได้ มีห้อง
สุขาใกล้กับสถานที่ปฏิบัติธรรม ถูกสุขลักษณะ สิ่งสำคัญอำนวยความสะดวกอุปกรณ์
สำหรับผู้สูงอายุ และทำโรงอาหารที่ถูกสุขลักษณะที่ดี และสถานที่พักอากาศถ่ายเท

ด้านวิทยากร วิทยากรสอนมีความเข้าใจในทุกช่วงวัยของผู้ปฏิบัติ มีวิทยากรหลาย
ท่านหมุนเวียนสอนเพื่อให้ได้ความรู้ที่หลากหลาย มีพระวิทยากรหลากหลายรูปแบบในการ
นำปฏิบัติ

ด้านการบริหารจัดการ สำนักปฏิบัติธรรมมีการบริหารจัดการเป็นสัดส่วน มีระบบ
ระเบียบที่ชัดเจน และกำหนดภารกิจผู้รับผิดชอบและมอบหมายหน้าที่อย่างเป็นระบบ
มีวิทยากรหลายท่านหมุนเวียนสอน เพื่อให้ความรู้ที่หลากหลาย เน้นประหยัดแต่เกิด
ประโยชน์สูงสุด

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1. คณะสงฆ์จังหวัดตราดควรมีนโยบายสร้างพระวิปัสสนาจารย์ให้เพียงพอต่อ
การจัดปฏิบัติธรรมในวัด
2. ภาครัฐควรสนับสนุนงบประมาณในการจัดอบรมพระวิปัสสนาจารย์
3. คณะสงฆ์จังหวัดตราดควรมีหลักสูตรสำหรับสอนกรรมฐานที่ถูกต้องและ
เหมาะสม

ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติการ

1. คณะสงฆ์จังหวัดตราดควรมีการอบรมพระวิทยากรสอนกรรมฐานในจังหวัด
2. คณะสงฆ์จังหวัดตราดควรมีการจำหน่ายหนังสือเกี่ยวกับวิปัสสนากรรมฐานแก่
ประชาชนในจังหวัดและเขตใกล้เคียง
3. คณะสงฆ์จังหวัดตราดประชุมเพื่อจัดตั้งฝ่ายเผยแผ่กรรมฐานเป็นการเฉพาะ

ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรทำวิจัยเรื่อง รูปแบบการจัดการสอนวิปัสสนากรรมฐานของวัดในเขต
ปกครองคณะสงฆ์ภาค 13
2. ควรทำวิจัยเรื่อง การพัฒนาศักยภาพพระวิปัสสนาจารย์เพื่อสอนวิปัสสนา
กรรมฐานของวัดในเขตปกครองคณะสงฆ์ภาค 13

3. ควรทำวิจัยเรื่อง รูปแบบการเผยแผ่วิปัสสนากรรมฐานแก่ประชาชนในเขตปกครองคณะสงฆ์ภาค 13

เอกสารอ้างอิง

- นรวัฒน์ เจริญรัชต์ภาคย์ และสุดาวรรณ สมใจ. (2561). รูปแบบการปฏิบัติธรรมการบริหารจัดการ และลักษณะสถานปฏิบัติธรรมที่มีผลต่อผลสัมฤทธิ์ในการเจริญวิปัสสนากรรมฐาน. *วารสารวิชาการ มหาวิทยาลัยกรุงเทพธนบุรี*, 7(1), 168-179.
- พระครูภาวนากิจสุนทร (ฉัตรชัย อธิจิตโต). (2561). *ศึกษารูปแบบและวิธีการสอนวิปัสสนากัมมัฏฐานในจังหวัดนครศรีธรรมราช* (ดุชนิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา). พระนครศรีอยุธยา: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระครูวิจิตรธรรมวิรักษ์ (บุญเลิศ ปญญาวุโธ). (2562). *การพัฒนาการส่งเสริมการปฏิบัติธรรมของสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดประจวบคีรีขันธ์* (ดุชนิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ). พระนครศรีอยุธยา: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระครูธีรรัตนธรรมนิเทศ (ปกานนท์ พิลานันท์). (2556). *รูปแบบการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติกัมมัฏฐานของผู้นำชาวพุทธในประเทศไทย* (ดุชนิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ). พระนครศรีอยุธยา: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระใบฎีกาณรงคฤทธิ์ ฐานวุฑโฒ และคณะ. (2564). *ศึกษารูปแบบการสอนวิปัสสนากัมมัฏฐานของสำนักปฏิบัติธรรมวัดใหญ่ชัยมงคล จังหวัดพระนครศรีอยุธยา*. *วารสาร มจร บาลีศึกษาพหุสปริทรรศน์*, 7(2), 67-78.
- พระใบฎีกาวิจารณ์ ขนติโก และศุภกาญจน์ วิชานาดี. (2564). *ศึกษารูปแบบการจัดการปฏิบัติธรรมของสำนักปฏิบัติธรรมวัดเกริ่นกฐิน อำเภอบ้านหมี่ จังหวัดลพบุรี*. *วารสาร มจร บาลีพุทธโฆสปริทรรศน์*, 7(2), 45-55.
- พระพิพัฒน์ โสภณจิตโต. (2563). *การบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดอ่างทอง เพื่อเสริมสร้างศักยภาพทางปัญญา* (ดุชนิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ). พระนครศรีอยุธยา: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.